

YATROGENIYA VA UNI OLDINI OLIHDA PSIXOPROFILLATIK CHORA-TADBIRLAR

Rahimova Rohatoy Boysoatovna

TTA "Pedagogika va psixologiya" kafedrası o'qituvchisi

Ziyotova Laylo Kamol qizi

TTA "Tibbiy profilaktika va jamoat salomatligi" fakulteti 2- kurs talabasi

Husanova Mahliyo Shuxrat qizi

TTA "Tibbiy profilaktika va jamoat salomatligi" fakulteti 2- kurs talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqola yatrogeniya va uni oldini olishda olib borilishi lozim bo'lgan psixoprofillatik chora-tadbirlarni o'rganishga bag'ishlanadi.*

Yatrogeniya – tibbiy xodim tomonidan beixtiyor holatda qilingan xato ya'ni shifokor xatosidir. "Yatrogeniya" atamasi 1925 yilda nemis psixiatr Bumke (OSE Bumke) ning "Doktor ruhiy buzuvchilikning sababi sifatida" asari nashr etilgandan keyingina keng tarqaldi. O'sha vaqtdan beri yatrogeniya kontsepsiyasi turli xil klinik profil mutaxassislari tomonidan faol o'rganilmoqda. Ya'ni Z.ni ekspansiyali talqin qilishning barqaror tendentsiyasi mavjud. Ko'pgina mutaxassislar, ayniqsa chet ellarda, ularni nafaqat deontologik xatolar, balki har qanday vrach harakatlarining (noto'g'ri bajarilgan manipulyatsiya yoki protseduraning asoratlaridan kelib chiqqan holda) paydo bo'ladigan patologiya deb atashadi. giyohvandlik kasalligi), ya'ni tibbiy aralashuvning har qanday salbiy oqibatlarini qamrab oladi. Ba'zi tadqiqotchilar yatropatiya yoki somatik yatrogeniyalar kabi holatlarni ajratadilar.

Yatrogeniya rivojlanishi uchun (an'anaviy talqinda) ham shifokorning xulq-atvori, ham bemorning o'ziga xos xususiyatlari (hissiylik darajasi, shubhali va boshqalar) muhimdir. Bemorlarning aksariyati nafaqat kasallikdan, balki u tomonidan paydo bo'lgan tashvish, qo'rquv, qo'rquvdan ham aziyat chekmoqda. Bu bemorning shifokorning so'zlariga va uning xatti-harakatlariga, intonatsiyalariga, yuz ifodalariga alohida e'tiborini tushuntiradi. Shu bilan birga, asabiy faoliyat turiga, shaxs tuzilishi va aqliy xususiyatlariga qarab, turli xil bemorlar tibbiyot xodimining ayrim so'zlari va xatti-harakatlariga turlicha munosabatda bo'lishadi, ba'zan esa teskari tarzda. Nafaqat noto'g'ri o'ylangan so'zlar ("Sizning yurak xurujingiz – bu, birinchi chaqiriq; yurakning asosiy tomiridan qon 30%ga oqib chiqadi" va boshqalar) yoki ba'zi so'zlar va iboralarning tushunarsiz ma'nosi, ("Miyokardiy distrofiya" va boshqalar), ammo ba'zida hatto bemorning inter'ektsiyalari yoki uzoq vaqt sukut saqlashi mumkin, bu bemor tomonidan uning kasalligini tashxislash yoki davolashda muayyan qiyinchilik belgilari, ayniqsa uning og'irligi, prognozning umidsizligi sifatida talqin qilinishi mumkin.

Tibbiyot Entsiklopediyasining urushdan oldingi nashrida berilgan ta'rifga ko'ra, yatrogeniya - bu "shifokorning bemorga salbiy ta'sirini bildiruvchi atama bo'lib, bemor

terapevtik ta'sir o'rniga bemorning kasallik holatini og'irlashtiradigan g'oyalarni yaratadi yoki psixika shakllanadi yoki yangi kasallik kompleksi shakllanadi". Shuningdek, yatrogeniya „salbiy psixoterapiya“ sifatida tavsiflanadi. Urushdan oldingi davrdan boshlab va 1970-yillargacha bu atama asosan shifokorning ehtiyotsiz bayonotidan kelib chiqadigan psixogen kasalliklarga nisbatan qo'llanila boshlandi .

Yatrogeniyalar, tasnifi avvaliga yatrogeniya tushunchasi shifokorning noto'g'ri harakatlari bilan bog'liq kasalliklarga, so'ngra har qanday tibbiy aralashuv bilan bog'liq barcha kasalliklarga va jarohatlarga tarqaldi. Shunday qilib, I.F. Kalitievskiy va boshq. yatrogeniyaning ikkita ta'rifini taklif eting: 1-tibbiy xodimlarning harakatlari (davolash, diagnostik tadqiqotlar, profilaktika, xulq-atvor va boshqalar) bilan bog'liq bo'lgan har qanday yangi (shu jumladan funktsional) kasallik, ularning to'g'ri yoki noto'g'riligidan qat'i nazar; 2-shifokorning noto'g'ri yoki etarli bo'lmagan harakatlaridan kelib chiqadigan asosiy kasallikning asoratlari. A.P. Krasilnikov va A.I. Kondrusev, yatrogen kasalliklarning, ayniqsa yuqumli va psixogen kasalliklarning muhim qismi tibbiy aralashuvisiz rivojlanib borishini ta'kidlab, yatrogen kasalliklarni bemorga tibbiy aralashuvlar yoki tibbiyot xodimlari bilan aloqalar natijasida paydo bo'ladigan har qanday kasalliklar deb tushunishni taklif qilmoqda. tibbiy yordam ko'rsatadigan joy va sababchi omil. Ammo zamonaviy nuqtai nazardan ushbu ta'rif ham yatrogenizm fenomenini to'liq aks ettirmaydi, chunki bunda tibbiy jarohatlar va tibbiyot xodimlari hisobga olinmaydi, ular ham tez-tez yatrogeniyalardan aziyat chekishadi. Yatrogeniyalar - bu har qanday turdagi tibbiy yordamni ko'rsatish natijasida bemorlar va sog'liqni saqlash xodimlarida paydo bo'ladigan barcha kasalliklar va shikastlanishlar. Tibbiy yordam ko'rsatish bilan bog'liq kasalliklarni belgilash uchun quyidagi nomlar taklif qilingan: kasalxonaga yotqizish, davolash va diagnostika patologiyasi, tashxis qo'yish va davolashning nojo'ya (yon) oqibatlari (ta'siri).

Hozirgi vaqtda bu atama keng qo'llaniladi va ICD-10 ga ko'ra, yatrogen tana funksiyalarining buzilishiga, odatiy faoliyatning cheklanishiga, nogironlik yoki o'limga olib keladigan profilaktik, diagnostik va terapevtik aralashuvlar yoki protseduralarning har qanday istalmagan yoki salbiy oqibatlari sifatida tushuniladi; shifokorning noto'g'ri va to'g'ri harakatlari natijasida yuzaga kelgan tibbiy choralarning asoratlari. Boshqacha qilib aytganda, iatrogenik „tibbiy ishning nikohi“ deb tushuniladi. Bunday keng talqin bilan bir qatorda, ba'zilar yatrogen kasallikni „bemorning ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan shifokorning (yoki tibbiyot xodimlaridan boshqa shaxsning) beparvo bayonotlari yoki harakatlari tufayli“ kasallik deb hisoblashda davom etmoqdalar.

Ba'zi adabiy manbalarda „yatrogeniya“ o'rniga ular atamaning biroz boshqacha imlosi - yatrogenik imloni qo'llashadi. Yatrogen kasalliklarning bir varianti „uchinchi kurs kasalliklari“ deb ataladigan bo'lib, ichki kasalliklar propedevtikasini o'rganayotgan tibbiyot talabasi o'zida yo'q bo'lgan kasallikning alomatlarini topsa.

Yatrogen omillarga quyidagilar kiradi:

☒terapevtik ta'sir qilish bilan bog'liq xavflar:

☒buyurilgan dorilarning salbiy (nojo'ya) ta'siri;

❑dori-darmonlarni haddan tashqari ko'p buyurish (masalan, antibiotiklarga qarshilikka olib keladi);

❑dorining og'riqli yoki yoqimsiz holat keltirib chiqarishi;

❑jarrohlik aralashuvlar bilan bog'liq xavflar;

❑tibbiy xatolar;

❑og'riqli diagnostika usullari;

❑shifoxona infeksiyalari;

❑retseptlarning noto'g'ri bajarilishi, masalan, shifokorning qo'l yozuvi yoki matn terish xatolari tufayli;

❑beparvolik;

❑kam baho berish yoki ma'lumotlarning yetishmasligi, yetarli jihozlar, protseduralar, texnikalar va usullar.

Luriya o'z tajribasida yatrogeniyaning ikki turini farqalaydi:

Birinchi tur bemorda jiddiy organik kasallik emas, balki funksional buzilishlar mavjudligi bilan tavsiflanadi, ammo u shifokorning so'zlarini noto'g'ri tushunib, o'z kasalligini davolab bo'lmaydigan yoki og'ir deb biladi.

Ikkinchi tur - bemorda shifokorning beparvo so'zlaridan keyin kuchayadigan og'ir kasallikning mavjudligi deb ta'riflanadi.

Yatrogeniyaning sabablari qanday bo'lishiga qarab, ularning bir necha turlari mavjud. Ulardan birinchisi psixogen kasalliklar, ikkinchisi organik. Ikkinchisi tibbiy, shikast etkazuvchi va yuqumli kasalliklarga bo'linadi. Aralash yatrogeniyalar ham mavjud. Bemorning og'ir hissiy holati davolovchi shifokorning beparvo so'zlaridan, xodimlarning bemorni kasallik tarixi bilan tanishtirishdagi beparvoligidan kelib chiqishi mumkin. Shuningdek, aqliy muvozanat ma'lumotlarning ko'pligi, ba'zida aniq oshirib yuborilgan yoki xolisona ta'sir qiladi. Psixogen yatrogenizm - bu ruhiy tushkunlik, nevroz, isteriya, turli xil fobiyalarning rivojlanishi, shuningdek bemorning asab tizimi ishidagi boshqa buzilishlar. Odamda shifokorning so'zlari va harakatlariga ishonchsizlik paydo bo'ladi, har qanday manipulyatsiya uni qo'rqitadi. Albatta, yatrogenizmning bunday turlari umumiy bemorga, uning muvozanatiga ham bog'liqdir. Ko'pincha bunday odamlar psixolog yoki psixiatr yordamiga muhtoj.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozim-ki, Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining 2019-yilgi ma'lumotlariga ko'ra, faqat past va o'rta daromadli mamlakatlarda sog'liqni saqlashning yomon amaliyoti natijasida har yili millionlab bemorlar zarar ko'radi va 2,6 million kishi vafot etadi. Dunyo bo'ylab bemorlarga zarar etkazishning shaxsiy, ijtimoiy va iqtisodiy xarajatlari ko'p trillion dollarni tashkil qiladi. JSST Bosh direktori Dr. LEKIN. Gebreyesus, dunyoda har daqiqada tibbiy yordam ko'rsatishdagi zarardan kamida bir kishi vafot etadi.

Birlamchi va ambulator yordam ko'rsatishda har o'n bemordan to'rttasi zarar ko'radi. Dori-darmonlarni tashxislash, retseptlash va qo'llashdagi xatolar eng og'ir oqibatlariga olib keladi. Dori-darmon xatolarining o'zi yiliga 42 milliard dollarga tushadi. Har yili jarrohlik

aralashuvlar paytida xavfsizlik va gigiena qoidalariga rioya qilmaslik bemorlarning deyarli 25 foizida asoratlarni keltirib chiqaradi va operatsiya paytida yoki undan keyin bir million bemorning o'limiga olib keladi.

Bemorlarning xavfsizligini ta'minlash uchun mo'ljallangan profilaktika choralari dori vositalarini sezilarli darajada tejashga olib kelishi va bemorlarga etkazilgan zarar oqibatlarini davolashdan ko'ra ancha arzonga tushishi taxmin qilinmoqda. Xususan, Qo'shma Shtatlarda keksalar uchun davlat sog'lig'ini saqlash dasturi doirasida faoliyat yurituvchi shifoxonalarda bemorlar xavfsizligini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlar 2010-yildan 2015-yilgacha bo'lgan davrda qariyb 28 milliard AQSh dollarini tejash imkonini berdi.

Bemorlarning parvarishlash jarayonida faol ishtirokini ta'minlash davolanishdan kelib chiqadigan zarar xavfini 15% ga kamaytirishi va har yili milliardlab dollarni tejash imkonini beradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avdeev A.I., Kozlov S.V. Yatrogen patologiya (sud-tibbiyot ko'rinishi) // „Sud tibbiyoti va ekspert amaliyotining dolzarb masalalari“. - Novosibirsk, 2009 yil.
2. Лурия Р. А.. Внутренняя картина болезней и иатрогенные заболевания, 4-е изд 15.000 экз, М.: Медицина, Lua xatosi: bad argument #2 to 'formatDate': invalid timestamp 'Yanvar'..
3. Whitfield CL. Psixiatrik dorilar travma agenti sifatida // Tibbiyotda xavf va xavfsizlik xalqaro jurnali. - 2010 yil.
4. Abdusamatov, H. (2019). SOCIAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF EXTRAMARITAL RELATIONS. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(2).
5. Abdusamatov, H. (2022). PSYCHOLOGICAL SCIENCES. CUTTING EDGE-SCIENCE.
6. Abdusamatov, H. (2022). SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF CHILDREN OF MIGRANT FAMILIES.
7. Abdusamatov, H., & QURBANOVA, M. (2022). Some social and psychological advice for families who have been destroyed. In Conference Zone (pp. 22-24).
8. Abdusamatov, X. NIKOHDAN TASHQARI MUNOSABATLARNING YUZAGA KYELISHINING AYRIM IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.
9. Dilbar, M., Lochin, R., Ruxsora, K., & Khasanboy, A. (2019). The Relationship of the Level ff Need for Communication with the Style Features of the Education Manager in Uzbekistan. International Journal of Engineering and Advanced Technology, 9(1), 4611-4618.
10. Абдусаматов, Х. (2022). ИСЛОМ ДИНИДА ОИЛАВИЙ МУНОСАБАТЛАР БУЗИЛИШИНING ПСИХОЛОГИК ТАЛҚИНИ. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI, 327-329.

11. Абдусаматов, Х. СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ МИРГАНТОВ. ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ, 17.
12. Абдусаматов, Х. У. (2022). ХОРИЖ ОЛИМЛАРИ ТОМОНИДАН МИГРАНТ ОИЛАЛАРНИ ЎРГАНИЛГАНЛИГИ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(2), 254-257.
13. Нуралиева, Д., & Абдусаматов, Х. (2021). Ajralish arafasidagi oilalarga psixologik xizmat ko'rsatishning ijtimoiy psixologik xususiyatlari. Общество и инновации, 2(10/S), 493-498.
14. Шамсиев, Ў., & Абдусаматов, Х. (2022). ДАСТЛАБКИ МУЛОҚОТ–ШАХС ШАКЛЛАНИШИНИНГ АСОСИ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(2), 202-207.
15. Baxtiyrovna, S. D. (2022). YUQORI QON BOSIMINING PSIXOSOMATIK HUSUSIYATLARI. Scientific Impulse, 1(4), 822-826.
16. Baxtiyrovna, S. D. (2022). XOTIRA: MUSTANKAMLASH YO'LLARI, USULLARI VA VOSITALARI. Scientific Impulse, 1(4), 328-333.
17. Нарметова, Ю. К. (2023). ВИДЫ ПСИХОСОМАТИЧЕСКИХ РАССТРОЙСТВ И ИХ ХАРАКТЕРИСТИКА У ДЕТЕЙ. Gospodarka i Innowacje., 33, 221-224.
18. Нарметова, Ю. К. (2022). ОНКОЛОГИК БЕМОРЛАР ВА УЛАРНИНГ ОИЛА АЪЗОЛАРИНИНГ ПСИХО-ЭМОЦИОНАЛ ХОЛАТЛАРИ. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 220-224.
19. Нарметова, Ю. (2016). Психодиагностические аспекты перинатальной психологии. Диагностика в медицинской (клинической) психологии: традиции и перспективы (к 105-летию СЯ Рубинштейн).